

Končnica mestnika ednine moškega in srednjega spola pridevniško-zaimenske sklanjatve v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja

ALENKA JELOVŠEK

*Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, ZRC SAZU,
Novi trg 2, SI 1000 Ljubljana, alenka.jelovsek@zrc-sazu.si*

DOI: <https://doi.org/10.18690/scn.19.1.1-20.2026>

————— 1.01 Izvirni znanstveni članek – 1.01 Original Scientific Article —————

V prispevku je predstavljen obseg prevzemanja dajalniške končnice v mestniku ednine moškega in srednjega spola v pridevniško-zaimenski sklanjatvi v delih slovenskih protestantskih piscev 16. stoletja. Posebej je obravnavan tretjeosebni zaimek, ki se od ostalih razlikuje po svojih skladenjskih lastnostih. Glede na frekventnost nalike pri tretjeosebnem zaimku ter pri drugih zaimkih in pridevnikih se poskuša identificirati, ali je imelo pri uveljavitvi te oblikovne spremembe odločilno vlogo sintagmatsko ali paradigmsko ujemanje.

This article presents the extent of the adoption of the dative ending in the locative singular masculine and neuter forms in adjectival and pronominal declension in the works of 16th-century Slovenian Protestant writers. Special attention is given to the third-person pronoun, which differs from the others in its syntactic properties. Based on the frequency of analogical endings in the third-person pronoun and other pronouns and adjectives, an attempt is made to identify whether syntagmatic or paradigmatic agreement played a decisive role in the establishment of this change in form.

Ključne besede: slovenski knjižni jezik 16. stoletja, mestnik, pridevniško-zaimenska sklanjatev, paradigmsko in sintagmatsko ujemanje

Keywords: 16th-century Slovenian literary language, locative case, adjectival-pronominal declension, paradigmatic and syntagmatic agreement

1 Uvod

Vprašanje pridevniško-zaimenske sklanjatve je obširno znanstveno obravnavo doživelo že konec 19. in v prvi polovici 20. stoletja z Oblakom, Škrabcem in Ramovšem, ki pa so se pri tem ukvarjali predvsem z nastankom oziroma (glasovnim ali nalikovnim) izvorom končnic v ednini moškega in srednjega

spola (pregledno o tem Šivic Dular 1998, 2003).¹ Ob raziskovalnem osredotočanju na njihov izvor je skoraj povsem neobdelano ostalo vprašanje prevzemanja dajalniške končnice v mestniku ednine moškega in srednjega spola, ki za številne govorce slovenščine predstavlja eno težjih oblik v knjižni produkciji,² saj je v več narečjih prišlo do izenačitve dajalniške in mestniške končnice nalikovno in/ali po redukciji. Pojav v slovenščini ni nov, Martina Orožen (2003: 66) ga pri pridevnikih umešča v 18. stoletje, Fran Ramovš (1952: 90) pa opozarja na kolebanje med obema sklonoma pri tretjeosebni zaimku že v obdobju nastanka slovenskega knjižnega jezika, torej v knjižni produkciji slovenskih protestantov v 16. stoletju, medtem ko ga pri kazalnem zaimku *ta* navaja šele pri Basarju, pri pridevniški sklanjatvi pa ga sploh ne omenja (Ramovš 1952: 87, 104). Irena Orel (2013: 151) podrobneje navaja, da lahko tovrstni naliki v besedilih sledimo že od začetka knjižnega jezika: v 16. stoletju je redka, pogosta je v 18. stoletju in neenotno potrjena v slovnica 18. in 19. stoletja.

Namen tega prispevka je na podlagi celotnega gradiva iz del slovenskih protestantskih piscev podrobneje predstaviti izenačevanje mestnika z dajalnikom v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja, in sicer ob predlogih *na*, *pri* in *v*, ter ugotoviti, a) kako pogosta je bila ta nalikovna sprememba v tem obdobju, b) ali lahko opazamo njeno krepitev skozi obdobje ter c) ali je šlo za enoten proces, ki je enako prizadeval vse besedne vrste, in kateri dejavniki (sintagmatski ali paradigmatski) so nanj najbolj vplivali.

Analiza je pokazala bistvene razlike med tretjeosebni zaimkom ter drugimi zaimki in pridevniki, zato bo prvi obravnavan ločeno in primerjalno z drugimi. Drugi razlog za to je metodološki: za analizo neosebni zaimkov in pridevnikov je bil uporabljen *Korpus besedil slovenskih protestantskih piscev 16. stoletja*, predstavitev mestnika tretjeosebne zaimka pa je osnovana na monografski obravnavi osebni zaimkov v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja (Jelovšek 2024), ki je temeljila na pregledu listkovnega korpusa; ugotovitve so bile za to raziskavo preverjane in po potrebi korigirane ob elektronskem korpusu.

¹ Prispevek je nastal v okviru raziskovalnega programa *PODOBA – BESEDA – ZNANJE. Življenje idej v prostoru med vzhodnimi Alpami in severnim Jadranom 1400–1800* (P6–0437), ki ga iz državnega proračuna sofinancira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije (ARIS).

² Na to kaže tudi relativna pogostost napačne rabe končnice *-emu* v korpusu *Gigafida 2.0* ob predlogih *na*, *pri* in *v*. CQL-poizvedba [lemma="na|pri|v"] [word="*emu" & tag!="S.*"] namreč vrne 11.000 zadetkov, kar sicer predstavlja zanemarljivo majhen delež v primerjavi s knjižno končnico *-em* (ok. 6,7 milijona pojavitev), a se oblika pojavlja tudi v lektoriranih besedilih (npr. člankih v osrednjih slovenskih časopisih), kar kaže, da predstavlja težave tudi za izkušene tvorce. O tej problematiki prim. tudi odgovor Nataše Gliha Komac (2019) iz *Jezikovne svetovalnice*.

2 Mestnik ednine osebnega zaimka za tretjo osebo moškega in srednjega spola

Pri analizi so se pokazale bistvene razlike v rabi mestnika med različnimi protestantskimi pisci.³

2.1 Pri Trubarju pri tretjeosebni zaimku prevladuje oblika *njim*, kot je bila pred tem izpričana v Stiškem rokopisu, v posamičnih primerih pa se predvsem ob predlogu *pri* pojavlja tudi iz dajalnika posplošena oblika *njemu* (v TT 1557 npr. pet pojavitev proti 145 pojavitvam oblike *njim*, ki so ohranjene tudi v TT 1581-82; poleg tega le še dve pojavitvi v TO 1564).

Tukai huali Lukesha, de ie tudi vnega nadlugah **per nemu** ostal (TT 1557: ff3b)

Inu on te Duanaist postauī, de bi imeili **per nemu** biti (TT 1557: 102; podobno TT 1581-82: I, 144)

Inu Simon gre sa nim, inu ty kir so **per nemu** bili (TT 1557: 98 = TT 1581-82: I, 137) tih, kir so ueden **per nemu** bili (TT 1557: 363; podobno TT 1581-82: I, 516)

Petrus Cornelioui hishi pridiguie od Iefufa, de **per nemu famimu**⁴ vľaki, kir vnega veruie dobi cel popolnom odpuftig vľeh grehou (TT 1557: 359, podobno TT 1581-82: I, 515)

Lete rizhi vľe, hozhe Bug, de fe imaio le **per nemu** iskati (TO 1564: 48a)

2.2 Še bolj dosledna je raba oblike *njim* pri Krelju, pri katerem najdemo le en primer iz dajalnika posplošene oblike, in sicer ob predlogu *v*.⁵ Le nekoliko pogostejša je ta oblika pri Juričiču, ki je sicer spremenil Kreljev zgled v prvem delu postile, a jo je sam uporabil petkrat v drugem in tretjem delu, vedno ob predlogu *pri* in štirikrat v skoraj enakem sobesedilu, v katerem bi lahko šlo za vpliv bližnje dajalniške oblike istega zaimka.

Te vesele marine glas [...] **v niemu** tako volio, sārze alli Vero obudio (KPo 1567: LXXII)

Ta ifti vefeli glas **vniem** eno tako volio inu Vero obudi (JPo 1578: I, 53a)

kniemu pridemo, inu prebualifzhe **pry niemu** storimo (JPo 1578: II, 66b, podobno II, 68a)

kniemu neprideio, inu prebualifzha **pri niemu** neftore (JPo 1578: II, 69b)

kniemu pridemo, ter Stan **pri niemu** storimo (JPo 1578: III, 75a)

Ie bil edan bogat Zhlouik, ta ie imel ednega Shaffaria, inu ie ta ifti **pri niemu** rasglashen bil, kakor da bi rasprauil niegouo Blago (JPo 1578: II, 126b)

³ Povzeto po Jelovšek 2024: 107–131.

⁴ O zvezi osebnega zaimka s *sam* podrobneje v razdelku 4.6.

⁵ Iz dajalnika prevzeto obliko je uporabil tudi v pesmi, objavljeni v pesmarici iz leta 1574: »De **per nemu** ostanemo, Vragu na deil ne pridemo« (TC 1574: 134). V tem primeru je bil razlog za izbiro oblike verjetno zlogovni verz.

2.3 Z Dalmatinom se je raba dajalniške oblike v mestniku okrepila, čeprav v prvih delih še prevladuje *njim* (le ob predlogu *pri* je že v DJ 1575 *njemu* pogostejša). V DB 1584 sta obe obliki po pogostosti skoraj izenačeni, z rahlo prevlado iz dajalnika prevzete oblike (predvsem zaradi pogoste rabe ob predlogu *pri*), ki je značilna tudi za zadnji Dalmatinovi deli iz leta 1585 (podrobneje o razmerju v posameznih knjigah v Jelovšek 2024: 114–115).

2.4 Tudi pri drugih slovenskih protestantskih piscih lahko opazimo razliko med starejšo in mlajšo generacijo, kot je opazna pri najpomembnejših treh avtorjih. Tako je pri Tulščaku izpričana samo oblika *njim*, pri Trostu in Znojilšku pa močno prevladuje iz dajalnika prevzeta oblika. Podobno stanje najdemo tudi v posmrtni izdaji Trubarjeve *Hišne postile* (1595), ki jo je uredil Andrej Savinec.

2.5 V Bohoričevi slovnici sta izpričani obe obliki, in sicer kot varianti. V osebnozaimenski paradigmi v skladu s sočasno normo zgledovanja po latinski paradigmi mestnik ni naveden, obravnavan je kot dajalnik ali kot dajalnik s posebno končnico (podrobneje o tem gl. Ahačič 2007: 125, 162), najdemo pa ga v enem od primerov v poglavju o skladnji ob naslednjem opisu: »Glagol se tadla ima za seboj *na njemu*, tj. zvezo predloga z dajalnikom« (Bohorič 1987: 224). V zgledu, na katerega se opis nanaša, pa je ob iz dajalnika prevzeti obliki kot dvojnico navedel tudi obliko *njim* (ki sicer v zaimenski paradigmi v poglavju Etymologia ni nikjer navedena) brez dodatne razlage.

Letu se **na njemu oli na njim** tadla (BH 1584: S24)

2.6 Zanimiva je primerjava stanja v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja s sočasnim rokopisnim prevodom vinogradniškega zakona (t. i. Gorske bukve, prevod datiran 1582, ohranjeni rokopis je poznejši prepis), ki ga je pripravil katoliški duhovnik Andrej Recelj: v rokopisu je v mestniku izpričana samo oblika *njim* (Jelovšek 2021: 166) in je v tem pogledu bliže starejšim protestantskim delom.

3 Drugi zaimki in pridevniki neposredno ob predlogu

Zaradi narave korpusne analize podatkov je bilo smiselno pri iskanju primerov iz dajalnika prevzete končnice ločevati med pridevniki in zaimki, ki stojijo neposredno ob predlogu (razdelek 3; v njem so upoštevani tudi zaimensko-pridevniški nizi, kjer imajo vsi členi končnico *-imu*), in tistimi, ki so od predloga ločeni z eno ali več besedami, ki ne izkazujejo iz dajalnika

prevzete končnice (izjema so primeri z mestniško obliko *njemu*). Ti so obravnavani v razdelku 4.

Pri sklanjatvi neosebni zaimkov in pridevnikov v vseh protestantskih delih v primerih, ko neposredno sledijo predlogu, močno prevladuje končnica *-im* (izjema je Juričič, ki je pod vplivom rodne čakavščine pogosto uporabljal končnico *-em*). Podatki korpusne analize pridevniških in zaimenskih oblik⁶ ob treh najpogostejših predlogih, ki se vežejo z mestnikom (*na*, *pri*, *v*), kažejo, da je podobno kot pri osebnem zaimku za 3. os. ed. iz dajalnika prevzeta končnica *-imu* najpogostejša ob predlogu *pri*, a tudi tu predstavlja le štiri odstotke vseh pojavitev (ok. 50 pojavitev od ok. 1200),⁷ medtem ko je pri osebnem zaimku skupno število pojavitev oblike *njemu* ob predlogu *pri* v celotnem korpusu zaradi pogoste rabe v DB 1584 celo višje kot pojavitve oblike *njim* (*pri njemu* 220 : *pri njem* 150).⁸ Zveze s predlogom *pri* so zato ločeno obravnavane v razdelku 3.1, zveze z *na* in *v* pa v razdelku 3.2.

3.1 Ob predlogu *pri*

Ob predlogu *pri* najdemo pri neosebni zaimkih in pridevnikih pojavitve iz dajalnika prevzete končnice *pri* vseh glavnih avtorjih skozi celotno obdobje.

3.1.1 Pri Trubarju se pojavljajo zlasti v nebiblijskih besedilih (razlage, opombe) in pogosto ob samostalniku *čas*; pri Krelju je pojavitve le ena.

Tih Capitelni fo lipu resdileni, inu **per vřakimu Deilu** ie skratkimi beffedami fapiffanu inu famerkanu, kai inu od zhes fe vřakimu Deilu prau i inu gouori (TT 1557: c3b)

leta Euangeliska Pridiga nei fdaici **per Adamouimu zhafu** poginila inu vřela konza (TT 1557: i1b)

Poftaue, Sapuuidi, Prepuuidi od Shpyshe, od Prafnikou, od Offrou biti, koker vtim řtarim Sakonu oli Teřtamenti, **per Moifeřeuimu zhafu** (TAř 1562: 94b)

Ta Přalm nas vuzhi to Vero Vbuga, de vnađlugah pomuzhi **per famimu Bogu** ifzhemo (TPs 1566: 18b)

to Cerkou **per vřakimu zhaffu** zhudnu varuie, gori dershi pred Neuerniki (TPs 1566: 178b)

Ena Molytou, katero **per fadanimu zhafu**, ty Sloueni imaio vřag dan Molyti (TC 1574: 71, podobno tudi DC 1579)

⁶ *Korpus 16: Korpus besedil slovenskih protestantskih piscev 16. stoletja*; analiza je bila opravljena v Clarinovem konkordančniku noSketchEngine, kjer je korpus dostopen pod oznako K16 (<https://www.clarin.si/ske/#dashboard?corpname=k16>).

⁷ CQL: [word="p.r|pri|pry"] [word="*(i|j)y|mu"].

⁸ CQL: [word="p.r|pri|pry"] [word="n..mu"], [word="p.r|pri|pry"] [word="n(y|j|i|e)m"].

Obtu imamo le **per famimu Vfigamogozhimu Bogu** te telešne inu duhouske pomuzhi iskati (TC 1575: 157)

Pàr kom pomuchi iŝche v'taki fkerbi? Le **pàr nebefkimu Ozhetu** (KPo 1567: CXLVIIb)

3.1.2 Največ tovrstnih primerov je v DB 1584 in TPo 1595, a predvsem pri Dalmatinu je razlog za to verjetno splošna obsežnost besedila. Pri tem je zanimiva distribucija pojavitev. Mestniških končnic iz predhodno objavljenih besedil (DJ 1575, DB 1578, DBu 1580) Dalmatin v DB 1584 ni spreminjal: tako najdemo v tem delu vse tri primere iz DB 1578, kjer je uporabljena iz dajalnika prevzeta končnica, vse druge pojavitve pa so v poglavjih, ki predhodno niso bila objavljena; prav tako končnice *-imu* ne najdemo v Dalmatinovih novozaveznih prevodih, kjer je imel Trubarjevo predlogo.

Pole, Ieft fem vzherai **per moimu Ozhetu** leshala (DB 1578: 16b, podobno tudi DB 1584)

ta nar mlaishi ie ishe **per nashimu Ozhetu** (DB 1578: 39b, enako 40a, obe pojavitvi tudi v DB 1584)

Inu ony fo naŝhli pèr téh Purgarjih v'Iabefi v'Gileadi, Ihtiriŝtu Dézhel, katere fo bile Divice, inu néfo **pèr obenimu Moshu** leshale (DB 1584: I, 146b)

Inu kadar fo ony Abnerja v'Hebroni pokoppovali, je Krajl fvojo Ihtimo povsdignil, inu fe je jokal **pèr Abnerjovimu Grobu** (DB 1584: I, 170a)

Ampak Iudas inu njegovi Bratje fo bily sa viŝfoku dèrŝhani **pèr vfimu Israelu**, inu pèr vŝeh Ajdih (DB 1584: II, 183b)

V večini izpričanih zgledov, kjer končnica *-imu* stoji ob predlogu, ki se veže z mestnikom (neposredno ali na začetku niza levih prilastkov, ki imajo vsi enako končnico), je do TPo 1595 *-imu* rabljena ob odnosnici z mestniško končnico *-u*, kar ob sporadičnosti pojava kaže na sintagmatski vpliv končnice odnosnice. To potrjuje tudi zgled, kjer je v priredni zvezi pred samostalnikom z mestniško končnico *-u* rabljena končnica *-imu*, pred samostalnikom s končnico *-i* pa *-im*.

Pèr ptuih Bogeh fe néma pèrŝegati, ali rotiti, temuzh **pèr famimu nar viŝhimu Bogu, inu njegovim Imeni** (DB 1584: I,)(1aVb)

Podoben primer najdemo tudi v TPo 1595.

Skateri bi fe ne hotel raifhi **per enim takovim velikim haufni** fvetih ludy, venakim lebni, Stanuvi inu rounainju puŝtit najti, kakor **per timu Papefhu**, inu **per njegovimu cejlimu haufnu**, kateri vletim inu vdrugim, taku ozhitu supar Boshjo Sapuvud, inu njegovih Svetnikou Exempel shivejo? (TPo 1595: III, 183)

Delna izjema je primer, kjer je med izlastnoimenskim svojilnim pridevnikom in odnosnico s končnico *-u* rodilniški prilastek, ki pa dopolnjuje svojilni pridevnik in ne samostalniške odnosnice.

PO letim djajnu fe je pèrgudilu, de je Nabot en Iesreeliter, en Vinograd imèl v'Iesreeli, pèr **Ahabovimu tiga Krajla v'Samarij Palazhu** (DB 1584: I, 199b)

Postopno napredovanje od sintagmatskega vpliva na končnice k pravi oblikovni spremembi nakazuje primer, ko je končnica *-imu* rabljena pri posamostaljenem poljubnostnem zaimku *kateri* 'kdor koli'.

Inu pèr **katerimu** je bilu kamenje najdenu, ty fo je dali k'Ihazu hifhe tiga GOSPVDA (DB 1584: I, 233b)

V več primerih v Dalmatinovih delih in tudi v TPo 1595 se iz dajalnika prevzeta oblika ob predlogu *pri* pojavlja ob odnosnici *Kristus*, zlasti v daljših nizih.

pravizo, brumo inu fvetuft, odpuftik Grehou, inu vezhni leben, yfzhemo, nikar vezh famy v'febi, temuzh is vuna febe pèr **famimu nafhimu GOSPV DV in edinimu isvelizharju inu frejdniku Iesufu Criftufu** (DB 1584: I, AVIa)

De oftane inu shive pèr **nafhimu GOSPV DV Criftufu** notèr do konzha[!] (DAG 1585: 13, podobno tudi 20)

aku hozhmo myr imejti, inu osdrauleni biti, de bi tiga drugdi nikar temuzh le **per famimu GOSPV DV Chrifufu** imejli yfkati (TPo 1595: I, 214)

Le **per famimu Chrifufu** imamo my pomuzhi yfkati supar tiga Hudizha (TPo 1595: III, 20)

Kateri v'fhe drugdi kakor per Chrifufu pomuzhi supar ta greih yfzhe, ta je nejma najti, sakaj ona je le **per famimu Chrifufu**, inu le per njemu famimu bode najdena (TPo 1595: III, 149)

3.1.3 V nasprotju s tretjeosebim zaimkom iz dajalnika prevzeta končnica pri zaimkih in pridevnikih ni izpričana v TtPre 1588 in ZK 1595, zato ne moremo neposredno sklepati, da bi se kot pri osebnem zaimku proti koncu stoletja raba ob predlogu *pri* v splošnem krepila. Nedvomno pa je zaznati porast v primerjavi s predhodnimi deli v TPo 1595 (glede na skupno število besed v primerjavi z DB 1584 skoraj trikrat pogosteje⁹), čeprav je tudi v tem delu število primerov zelo majhno. Največkrat je iz dajalnika prevzeta končnica rabljena pri zaimkih.

Kej ti tedaj hozh pomuzhi ali Svejta yfkati? Nigdir, kakor **per letimu Ditezu** (TPo 1595: I, 72)

kakor šadaj kletimu zhafsu fe gody **per timu Evangeliju**, kakor de je vfe tihu inu myrnu, inu v'faj vtakim myru ta Hudizh na v'feh krayh fylnu s'Malikovanjem inu s'fal'h vukom regira (TPo 1595: I, 57)

⁹ V DB 1584 je 13 pojavitev in skupno 978.832 besed, v TPo 1595 pa 18 pojavitev in skupno 508.052 besed (podatki o številu besed so navedeni po Ahačič 2020: 5).

potehmal je ta Vera na Chriftofa taku velike rizhy opravila, de se my fkusi njo puftimo vabiti, inu se tudi radi **per letimu Moshu** najdemo, h' katerimu se nihzhe kej kadaj kaj dobriga nej sanefsel (TPo 1595: II, 292)

Satu nej sadofti, kadar bi se ti enkrat ali dvakrat per Abfolucij, inu **per timu Sacramentu** vlejtu puftil najti (TPo 1595: III, 105)

Takovo gnado naidejo ony nikar le per teh, katere je Chriftof seno sufsebno sapuvidjo fvojej Cerktvi naprej ftati ordnal, temuzh tudi vtej potrebi, **per enimu vfakaterimu Karfzhanfkimu zhloveku** (TPo 1595: III, 106)

zhe viſokeifha je ta farligkoft, s'tem vezh imafh ti verovati, de je Bug po fvojem Imeni, **per takovimu zhlovéku**, fkusi fvojga fvetiga Duha bil, inu nehozhe njega po tem fodyti (TPo 1595: III, 203)

Izpričani so tudi primeri, kjer sta v neposrednem sobesedilu ob istem predlogu in odnosnici rabljeni različni končnici.

Tu more ja enu greinku ſtrupovitu ferze biti, kateru bi se **per obenimu zhlovéku**, jeft hozho molzhat, **per enim takovim zhlovejku** imejlu najti, kateriga ta Svejt sa brumniga, poſhteniga, krotkiga, modriga inu tugentniga derſhy (TPo 1595: I, 60)

Najdemo tudi več primerov, ko je končnica *-imu* rabljena ob izpuščenem samostalniku ali pri posamostaljenem zaimku, kar kljub relativni redkosti pojavitev potrjuje postopen odmik od sintagmatskega vpliva k pravi oblikovni spremembi, ki ga je nakazoval osamljeni zgled v DB 1584 (prim. 3.1.2).

Takovo pohleufzhino bi my radi hoteli fkusi ta Evangelium **per enimu vfakaterimu** gori narediti (TPo 1595: I, 25)

Kadar dobri priateli vkup pridejo, ti morejo eno zelo Nuzh eden **per drugimu** fedeti, inu perpovedati inu tiga ſpanja per tem cillu posabiti (TPo 1595: I, 191)

Takova dva shtuka vuzhifse na Iudeshu, inu se nepufty timu glatkimu mihuvi obnorriti, kakor ta svejt ftury, **per katerimu** obenu praulenje ni opominajnje ne pomaga (TPo 1595: I, 256)

tebe ta greh na tvoji ſmertni pofteli bode ſtrafhnu pridigoval, **per obenimu** praviga troſhta ne bofh ni nefhal ni vtvoy veifti pozhutil (TPo 1595: I, 257)

3.2 Predloga *na* in *v*

Ob predlogih *na* in *v* je delež iz dajalnika prevzete končnice pri neosebnihi zaimkih in pridevnikih še bistveno nižji¹⁰ ter ne doseže niti odstotka pojavitev. Razporeditev zgledov je podobna kot pri *pri*.

¹⁰ Zlasti primerov s predlogom *v* je zelo malo, a je treba opozoriti, da je to lahko tudi posledica izbrane metodologije. Korpusno iskanje zvez s predlogom *v* je namreč oteženo, ker K16 ni lematiziran, zato je v njem možno iskati samo po izvornem zapisu, predlog *v* pa se je zlasti v starejših besedilih 16. stoletja praviloma zapisoval stično z

3.2.1 Pri Trubarju jih spet večinoma najdemo v bolj samostojno tvorjenih besedilih in ne v svetopisemskih prevodih.

vnih Molituah inu proshnah, fe imao koker leta Aydina shnih Vero dershati, inu na Boshyh beffedah, oblubah inu **na timu Euangeliju** nekar zbiulati (TR 1558: F1b)

ta ifti bo kraloual uti Iacopoui hyshi inu **na Daiduuimu ftolu** vekoma (TR 1558: c4a)

Od kateriga Concilia fe ie **na vfakimu Sbranu** tiga Rayha, od tiga zhafa, kar ie V. C. M. Ceffar poftala, od vfeh Curfiirshou, Vyudou inu Stanou vfelei fuetoualu, gourilu inu odlozhilu (TAr 1562: 26b)

dai nega Starishem inu nom vfem, de mi **na letimu Ditetu**, tebi fueiftu bomo shlushili, de skufi letu Deite, inu skufi nas vfe, tuie Suetu Ime pred inu pred tar vfelei bo pofuizhenu (TO 1564: 95a)

nashe cilu vupane ima ftati **na famimu Vfigamogozhimu dobrimu inu rifnizhnimu Bogu**, kateri fam more inu hozhe vfem Vernim pomagati (TPs 1566: 258)

Inu tak Greh grofouitu **na timu fueitu** inu Vpekli shtraifa (TC 1575: 114)

Izjema je primer iz TT 1581-82, kjer primerjava s predhodno objavo pokaže, da je Trubar na tem mestu spremenil odnosnico iz ženskospolske v moškospolsko. Dalmatin je na istem mestu sledil prvotnemu Trubarjevemu prevodu.

Kai pomaga timu zhloueiku, aku on dobi vus fueit, tar **na fuimu shiuotu** shkodo prime? (TT 1581-82: I, 171)

Kai pomaga timu zhloueku, aku on dobi uufs fueit, tar **na fui dushi** shkodo prime (TT 1557: 122)

Kaj bi zhlovéku pomagalu, kadar bi vus Svejz dobil, inu bi **na fvoji Dufhi** fhkodo prejel? (DB 1584: III, 24a)

3.2.2 Pri Dalmatinu najdemo primera spremembe iz *-im* v *-imu* ob ponovni objavi besedila; v enem od njiju je ta povezana tudi s spremembo odnosnice, in sicer mestniške končnice iz *-i* v *-u*.

Sakai kar on fuoio sapuudio oprau, tu ie lubesniu, inu nei trebi **na obenim poman-kani** toshiti (DJ 1575: 170)

Sakaj kar on s'fvojo Sapuvidjo opravi, tu je lubesnivu, inu nej tribej **na obenimu pomankanju** toshiti (DB 1584: II, 169a)

Inu Filifterij fo nemu vfe Studence, katere fo negouiga Ozheta hlapci bily iskoppali, **VAbrahamouim zhaffu**, saffuli, inu sferftio napolnili (DB 1578: 23a)

besedo. Seznam zadetkov na podlagi CQL [word="(v|u).*(im|ym|jm)u"] je bil zato ročno pregledan, vendar je bilo brez pregleda vseh pojavitev samo na ta način nemogoče ločiti mestniške primere od dajalniških pri odnosnicah na črko v, kjer se je ob stičnem zapisu lahko zapisoval samo en <v> (prim. Jelovšek, Erjavec 2019: 13). Morebitne tovrstne pojavitve zato v tem prispevku niso upoštevane.

Inu Philifterji fo njemu vfe Studence, katere fo njegoviga Ozheta hlapeci bily iskoppali, v'**Abrahamovimu zhaffu**, saffuli, inu s'pèrftjo napolnili (DB 1584: I, 16b)

Tudi drugi primeri iz DB 1584 so vezani na samostalnike z mestniško končnico *-u*.

le na **famimu Iesufu Criftufu** nezaga, temuzh k'njemu, kokèr h'timu pravimu gnadlimumu Stollu beshy (DB 1584: I, bIIa)

Hvalen bodi GOSPVD, kateri nej pèrpuftil, de bi ti pomankanje **na enimu Erbizhu** iméla, v'letim zhaffu (DB 1584: I, 149a)

Shegnani bodite vy od GOSPVA, de fte vy tako miloft **na vahimu Gofpudu, Saulu**, fturili, inu njega pokoppali (DB 1584: I, 169a)

My némamo obeniga dejla na Davidu, ni Erbfzhine, **na Isajovimu Synu** (DB 1584: I, 179b)

Pofluhfaj GOSPODNIO beffèdo, ti Iudoufki Krajl, kir **na Davidovimu Stolu** fedifh (DB 1584: II, 37b)

David, Kadar je bil v'**fvojmuzhahsu** doflushil Boshji voli, je safpal, inu je bil poloshen k'fvoim Ozhetom DB 1584: III, 69a¹¹

3.2.3 Drugače kot ob predlogu *pri* najdemo po en primer prevzema dajalniške končnice ob predlogih *na* in *v* tudi v TtPre 1588, obakrat ob samostalniku *gospod* s končnico *-u*.

nam ie ta lubi inu fuefti GOSPVD Bug, na leta danashni dan en lép Exempel pred vzhi, poftauil, **na raincimu Gofpudu PRIMOSHV TRVBERIV**, kateriga fmo my fdai po Kerfzhanski nauadai pokopali (TtPre 1588: 106)

Inu kadar ie na niega beffede Predigar dial, Amen, nei on obeniga vuda vezh gannil, inu ie taku v'**nashimu GOSPVDV Iefufu Criftufu** ifuelizhansku, pokoinu inu tihu fafpal (TtPre 1588: 124)

3.2.4 V TPo 1595 so primeri mestniške končnice *-imu* ob predlogih *na* in *v* redkejši kot ob predlogu *pri*; izpričan je le en primer rabe *pri* posamostaljenem zaimku.

kir je fovrafhtvu, tu manka le **na pravimu zhafsu**, kateri zhafs, kadar en Sovrashnik dobi, fe lahku pergodij, de tiga, kateriga je fovrashil, vbije inu vmori (TPo 1595: II, 162)

Onu fe pufty viditi, kakor de bi **na takovimu fposnainju** sadofti bilu, kir pravi: Ti fi Chriftus (TPo 1595: III, 100)

greih inu grevinga zhes greihe, tej veifti **vtimu zhloveku** fazhneio pridigovati (TPo 1595: I, 256)

¹¹ Pri Trubarju je na istem mestu samostalnik ženskega spola: »Sakai Daud, kadar ie bil **fui ftarofti** doslushil, ie po Boshym fuetu fafpal« (TT 1557: 376).

Ieft vam porozhim ta mladi folk, de ga vy ne pohuifhate, temuzh ga dobru gori koyte, Sakaj Bogu veliku **na timu** leshy (TPo 1595: III, 160)

Sporadičnost rabe kažejo tudi primeri, ko sta v neposrednem sobesedilu ob enaki odnosnici rabljeni različni končnici ali ko sta različni končnici rabljeni v priredni zvezi, v kateri predlog ni ponovljen. Končnica *-imu* je v tem primeru rabljena v prvem delu, torej bliže predlogu.

uvenim hipu je on **na enimu krayu**, uvenim hipu **na enim drugim krayu** bil, inu je mogel taku dobru vluffti jiti, kakor na Semli (TPo 1595: II, 65)

Ta drugi fhtuk je od te prave shege ali nature te Vere, ta gre **vtakovimu fhtritu inu hudim vremenu** femkaj (TPo 1595: I, 111)

Najdemo pa tudi drugačna primera, kjer je končnica *-imu* uporabljena v drugem delu priredne zveze, tudi če predlog ni ponovljen.

Kakor my **na Lazarufu inu bogatimu Moshu** vidimo (TPo 1595: II, 310)

Satu nej obeniga nehainja **per njemu inu njegovimu kardellu** (TPo 1595: I, 179)

Druge tovrstne zveze, kjer pridevnik ali zaimek z iz dajalnika prevzeto končnico ne stoji neposredno ob predlogu, so predstavljene v naslednjem razdelku.

3.2.5 Razliko med tretjeosebni zaimkom in drugimi zaimki potrjuje tudi stanje v Bohoričevi slovnici, saj za drugo skupino ne najdemo primera s končnico *-imu* (niti kot dvojnice). Zgledi so sicer izpričani samo za predlog *na*¹² in le v enem primeru zaimku sledi samostalnik s končnico *-u*.

flep **na enim ozhéfi** (BH 1584: 53)

natihim, fcreto (BH 1584: 157)

na unim kraju (BH 1584: 160)

leshi **na tejm**, da (BH 1584: S47)

Na letim meni veliku nadleshi (BH 1584: S48)

4 Drugi zaimki in pridevniki, ki ne stojijo neposredno ob predlogu

Pri zaimkih in pridevnikih, ki ne stojijo neposredno ob predlogu, je določanje relativne frekvence na podlagi korpusnega gradiva težje kot ob tistih,

¹² Vir: listkovna kartoteka za SSKJ16, hrani Oddelek za zgodovino slovenskega jezika Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU.

ki stojijo neposredno ob predlogu, zato je v nadaljevanju navedena samo v posamičnih primerih.

4.1 Največ primerov pridevnikov in zaimkov z mestniško končnico *-imu*, ki ne stojijo neposredno ob predlogu, najdemo v poziciji med dvema samostalnikoma z mestniško končnico *-u*,¹³ zlasti v starozaveznih biblijskih prevodih.

tem ie Bug ta lui ferd inu prauizo na tih Egiptaryh, nega inu te nega Cerque fourashnikih, Inu na tih Vernih, fuio milost inu pomuzh puftil viditi [...] Glih taku potle **na Senahe-ribu Afiriskimu kralu** (TC 1575: 331)

Tej Gmajni v'Tefsalonih, **v'Bugu nafhimu Ozhetu**, inu v'GOSPV DV Iesufu Criftufu. Gnada bodi s'vami inu myr (DB 1584: III, 113a)

Od praviga preobèrnenja eniga vbosiga Gref'hnika h'Bugu, vuzhy letu S. Pifmu, de taifta ni'fhtèr drusiga nej [...] temuzh fe špet s'Boshjo gnado **v'Criftufu nafhimu Srejdniku**, is prave Vere tro'htati (DB 1584: I, bVb)

IEft pak fe hozhem veffeliti GOSPVDA, inu veffel biti **v'Bugu mojmu isvelizhanju** (DB 1584: II, 122a)

INu Salomo fe je oshenil **pèr Pharaonu, Egyptoufkimu Kraju** (DB 1584: I, 184b)

Moshje, Shene, inu Otroci, inu Krajleve Hzhere, inu vfe Dufhe, katere je NebufarAdan, Kapitan, **pèr Gedaliu, Ahikamovimu Synu**, tiga Saphana fynu, bil puftil (DB 1584: II, 49a)

ta je bil **pèr Sèrgiu Paulu Deshelfkimu flegarju, enimu saftopnimu Moshu** (DB 1584: III, 68b)

negoua zhudešš inu deila, katera ie on fturil mei Egypterij, **na Faraonu Egypterskimu Krailu**, inu na vfi negoui Desheli (DB 1578: 158b, podobno tudi DB 1584: I, 106b)

Največji delež tovrstnih primerov predstavljajo zveze svojilnega zaimka ali pridevnika *izraelski* ter samostalnikov *Gospod* in *Bog*.

bi fe pregreishili **na GOSPV DV vashimu Bogu** (DB 1578: 166b)

D'avid pak je mozhan poftal **v'GOSPV DV fvojmu Bogu** (DB 1584: I, 167a)

Rifnizhnu Israel néma obene pomuzhi, kakòr le **v'GOSPV DV nafhimu Bogu** (DB 1584: II, 29a)

Dobru je timu, kateriga pomuzh je Iacobou Bug, kateriga vupanje ftoji **na GOSPV DV fvojmu Bogu** (DB 1584: I, 316a)

de vas nebodo vuzhili delati, vfe te gnufne rizhy, katere ony svoim Bogum delajo, de fe nepregi'fhite[!] **na GOSPV DV vashimu Bogu** (DB 1584: I, 111a)

taku bode mojga Gofpuda Dufha s'vesana v'zulici téh shivih, **pèr GOSPV DV tvojemu Bogu** (DB 1584: I, 164b)

Rifnizhnu, jeft fim fe pregref'hil **na GOSPV DV, Israelfkimu Bogu** (DB 1584: I, 123a)

¹³ CQL: [word="na|p.r"] [word="*u"] [word="*(im|ym|jm)] [word="*u"]

My fmo nym prifegli **pèr GOSPVDV Israelfkimu Bogu**, satu fe my nyh nemoremo dotekniti (DB 1584: I, 124b)

bodi tvoj lon popolnoma **pèr GOSPVDV, Israelfkimu Bogu** (DB 1584: I, 148a)

Tovrstni zgledi niso omejeni na DB 1578 in DB 1584, najdemo jih tudi v biblijskih citatih v drugih Dalmatinovih besedilih.

Sakai **per Gofpudu nashimu Bogu** nei obene krivice, inu on negleda na velaine teih Perfon (DC 1580: E4b)

Sakaj **pèr GOSPVDV nashimu Bogu** nej obene krivice, ni velanja téh perfon (DC 1585: B7b)

Isti citat najdemo tudi pri Trubarju, a ima prvi samostalnik končnico *-i* in svojilni zaimek nima iz dajalnika prevzete končnice.

Sakai **per tim Gofpudi nashim Bogu**, nei obene kriuiine, ne tu vunane gledane oli vezh shazane tih ludy (TO 1564: 96b)

4.2 Najdemo pa tudi primere, kjer je kljub drugačni končnici enega od samostalnikov pri svojilnem zaimku uporabljena končnica *-imu*. Eden od njih je izpričan že v prvi slovenski knjigi.

šakai tu ye dobru inu pryetnu **per bugi nashimu ohraneniku** (TC 1550: 146(74a))

MOja Dufha povifhuje GOSPVDVA. Inu moj Duh fe vefely **v'Bugi mojmu Isvelizharju** (DB 1584: III, 30a)

Vsami Miha, inu pufti ga oftati **pèr Amonu, Purgermajfhtru, inu pèr Ioasu, Krajlevimu Synuvi** (DB 1584: I, 201a)

moy Duh fe vešely **v'Bugi mojmu Isvelizharju** (TPo 1595: III, 123, podobno tudi III, 131)

my Boshjo Gnado **na letim Ditezu njegovimu Synuvi, nashimu GOSPVDV inu Isvelizharju** imamo šposnati (TPo 1595: I, 47)

4.3 Vpliv samostalniške končnice na pridevniško ali zaimensko kažejo tudi primeri, kjer imajo zaporedni pridevniki ali zaimki v predložni zvezi različne končnice. V vseh tovrstnih primerih ima iz dajalnika prevzeto končnico tisti, ki je bliže samostalniku. Najdemo jih v različnih Trubarjevih delih – tudi v tem primeru gre večinoma za bolj samostojno tvorjena besedila in ne za svetopisemske prevode.

Inu Bug ie ta Ifraelski Folk **per takim vunanimu poftaulenimu Regimentu** od tiga zhaffa, kadar ie is Egipta vlekkel do Criftufeuga Terplena inu Goriuftanena. 1543. Leit, gori dershali inu ohranil (TO 1564: 55a)

Tu nashe Savupane nema štati na nashi brumi, na nashi zhiftofti oli Suetufti, oli na nashih dobrih dellih, Temuzh **na tim šamimu Iefufu Criftufu** (TO 1564: 24b)

fteim vō miloft inu odpufzhane vfeh uashih grehou **per muim nebeskimu Ozhetu** dobiti inu faslushiti (TO 1564: 115a)

Voiske inu kry, te pomenio tiga Iefdeza fteim mezhom, **na tim erdezhimu koynu**. Potle ie dragina inu lakota, ta ifta ie ta Iefdezh fto Vago na tim zhernim koinu (TT 1577: 245)

Izjema je primer iz TT 1557, ki se ponovi tudi v TT 1581-82 in v katerem najdemo končnico *-imu* tako pri pridevniku v levem prilastku (medtem ko kazalni zaimek na začetku niza ohranja končnico *-im*) kot pri zaimku in pridevniku v dostavku, kjer gre za položaj med dvema samostalnikoma, zato je pričakovana.

timu ie bilu ime Bariefu, kateri ie bil **per tim Deshelskimu Verbefshariu Sergiu Paulu, enimu faftopnimu moshu** (TT 1557: 373, podobno tudi TT 1581-82: I, 530)

V enem tovrstnem primeru pa je končnica *-imu* rabljena tudi pred samostalnikom z mestniško končnico *-i*, ki mu sledi samostalnik s končnico *-u*.

tu branimo, de ne imamo vto Diuizo Maryo inu vte Suetnike Verouati, na nee klizati, fa Gnado, milost, odpufzhane tih Grehou profiti, inu per nih vfeh shlaht nadlugah, Vduhouskih inu vtefehnih iskati, Temuzh **per tim famimu Gofpudi Bogu** (TC 1575: 195)

4.4 Predhodno opisanim so podobni primeri, kjer predlogu sledi osebni zaimek, temu pa pridevnik in samostalnik s končnico *-u*. Tovrstne zveze najdemo v treh molitvenikih.

Pufti mene gori rafti, de ieft gori iemlem na Modrufti, ftarofti inu gnadi **per tebi moimu Bogu**, inu vfeh Ludeh (TkM 1579: 105a)

O ti sueifti isuelizhar, nepufti tuoie fuetu Terpleine **na meni vbosimu Greisniku** hudu naloshenu bit (TkM 1579: 19b)

Ieft tebe is ferza sahvalim sa tvojo veliko gnado inu miloft, katero fi ti **na meni vbogimu grefhniku** fkasal (DM 1584: LXIX, enako tudi TfM 1595: XCII)

4.5 Končnico *-imu* najdemo tudi v nekaterih primerih pri zapostavljenih pridevnikih ali zaimkih pri Trubarju, zlasti v zgodnejših besedilih.

ne ifhzhe per suetnikih/ oli per zupernikih pomuzhi/ famuzh **per famim ozhetu nebefhkimu** (TC 1550: 253(127b))

On **po vkafanu Criftufeuimu** fdaici fapufti ta kriuizol, to Golufio, Gre volnu fa Criftufom inu pridiguie ta Euangelium (TR 1558: h1b)¹⁴

kateri hozhe kai biti oli velati pred nim, ta mora le **per Criftufu famimu** iskati inu naiti (TPs 1566: 176a)

¹⁴ Izjemoma je naveden zgled ob predlogu *po*, ki v tem prispevku sicer ni sistematično obravnavan, a je bil primer eden od zadetkov iskanja po stično zapisanem predlogu *v*.

4.6 Končnico *-imu* najdemo tudi pri zvezah osebnih zaimkov s poudarjalnim zapostavljenim *sam*. Približno polovico tovrstnih primerov predstavljajo zveze z obliko *njemu*, prevzeto iz dajalnika, ob kateri se nikoli ne pojavi zapostavljena oblika *samim*.¹⁵

Petrus Cornelioui hishi pridiguie od Iefufa, de **per nemu famimu** vfaki, kir vnega veruie dobi cel popolnom odpuftig vfeh grehou (TT 1557: 365, podobno TT 1581-82: I, 515)

is prave Vere na nega fe sanefiti, vnegovim ftrahi prebivati, **per nemu famimu** pomuzhi inu troshta vfeh nadlugah yskati (DPr 1580: *2b)

inu je hozhe nam tudi dati inu rad puftjti dujti, kadar je le **per njemu famimu** yfzhemo (TPo 1595: II, 227)

ona je le per famimu Chriftufu, inu le **per njemu famimu** bode najdena (TPo 1595: III, 149)

Izpričan pa je tudi primer, kjer je oblika *samimu* rabljena za mestniško obliko tretjeosebnega zaimka *njim*. V tovrstnih primerih je sicer bistveno pogostejša oblika *samim*, zato bi lahko domnevali vpliv sledečega samostalnika s končnico *-u*.¹⁶

Satu ga imamo zheftiti, hualiti, nega famiga moliti, bati, nash trosht inu vupane vnega poftauti, milofti, odpuszane nashih Grehou **per nim famimu** inu *nega Synu*, inu vfe pomuzhi, brambe inu varouane, na dushi inu na teleffu iskati (TC 1575: 266)

A tako pri Trubarju kot v nekaterih drugih delih so izpričani posamični primeri končnice *-imu* pri zapostavljenem *sam* tudi ob edninskih osebnih zaimkih, ki ne izražajo spola in ki jim ne sledi samostalnik s končnico *-u*, zato v teh primerih ne moremo domnevati sintagmatskega vpliva.

vly vfem ludem, le **per meni famimu** iskati odpufzhane tih grehou, S Duha inu tiga vezhniga lebna (TR 1558: A4b)

Sakai **per tebi famimu** ftoij nashe isuelyzhaine, htebi famimu vsdiguieim ieft moie ozhy gori (TkM 1579)

Inu te is celiga ferza profsim, de jeft bom mogèl vfe moje vefelje inu shejle le **v'tebi famimu** iméti, vus moj trosht inu vupanje na tebe poftaviti (DM 1584: LIIII)¹⁷

fteim daje ta GOSPVD nafnaine, de njemu vezh na nyh, kakor **na febi famimu** leschy (TPo 1595: I, 233)

¹⁵ CQL: [word="n.*emu"][word="*amim"].

¹⁶ CQL: [word="(na|(p.r)')"][word="n.m"][word="*amim"], [word="(u|v)n.m"][word="*amim"].

¹⁷ V TFM 1595 je konstrukcija rahlo spremenjena, a končnica *-imu* je ohranjena: »vfe moje vefelje inu shejle **vtebi le famimu** iméti« (TFM 1595: LXXII).

Tovrstni primeri so celo pogostejši od primerov s končnico *-im*, ki je v takšnih zvezah izpričana samo dvakrat v dveh starejših delih.¹⁸

tim Greshnikom, kir fue Grehe spofnaio inu Suero per **meni famim** milofti inu odpushka iszheio (TR 1558: h2a)

Nepufti me obenimu, Strahu oli drufimu :/: Silouaniu pofuetnimu, Cilu mnogeterimu: Od tebe Bug oduerniti, Samuzh **per tebi famim**, Ozhu vezhnim, Is te volie tuoie, Vfelei nar frezhnie¹⁹ (*P 1563: 194)

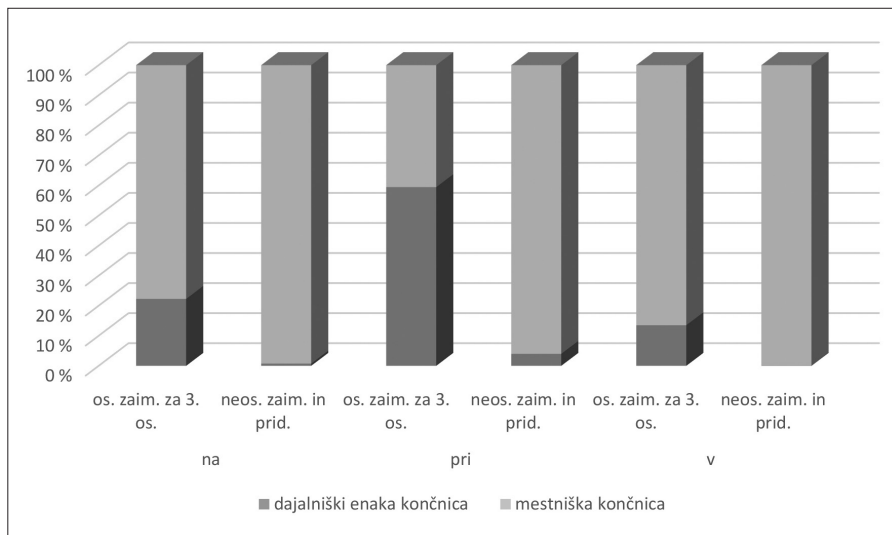
5 Sklep

Analiza uveljavljanja pridevniško-zaimenske dajalniške končnice v mestniku v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja je pokazala, da ni šlo za enovit proces. V celotnem analiziranem gradivu so se pokazale jasne razlike med tretjeosebni zaimkom, kjer iz dajalnika prevzeta oblika *njemu* številčno celo prevladuje nad obliko *njim*, predvsem po zaslugi njene krepitve proti koncu protestantskega obdobja, ko sta bili izdani dve najdaljši besedili (DB 1584 in TPo 1595), ter drugimi zaimki in pridevniki, kjer je nalikovna različica predstavljala le majhen delež pojavitev, te pa so bile praviloma relativno enakomerno razporejene skozi celotno obdobje. Pri obeh skupinah se je pokazala tudi jasna razlika med predlogom *pri* in drugima dvema predlogoma, saj je bila iz dajalnika prevzeta končnica ob prvem nekajkrat pogostejša.

Če upoštevamo razliko med prevladujočimi skladijskimi vlogami osebnega zaimka ter drugih zaimkov in pridevnikov, lahko sklenemo, da je paradigmatško ujemanje (nalika po edninskih osebnih zaimkih, ki ne izražajo spola, kjer je mestnik enak dajalniku) imelo bistveno močnejši vpliv kot sintagmatsko ujemanje pridevnikov in pridevniških zaimkov z odnosnico, ki mu lahko pripišemo večino pojavitev iz dajalnika prevzete končnice v mestniku pri teh dveh besednih (pod)vrstah. Izjema je oblika *samimu* za osebnimi zaimki, ki nimajo končnice *-u*, ki jo lahko pripišemo paradigmatškemu dejavniku. Poleg tega maloštevilni primeri posamostajljeno rabljenih zaimkov s končnico *-imu* proti koncu 16. stoletja začenjajo nakazovati utrjevanje končnice *-imu* kot variantne mestniške končnice, ki ni več omejena s sintagmatskimi dejavniki. Na njeno krepitev kažejo tudi maloštevilni primeri spremembe iz *-im* v *-imu* v različnih izdajah istega besedila.

¹⁸ CQL: [word="(meni|.ebi)"][word=".*amim"], [word="((u|v)meni|(u|v).ebi)"][word=".*amim"]

¹⁹ Čeprav v zgledu sledi samostalnik s končnico *-u*, je na ohranitev končnice *-im* lahko vplivalo število zlogov, saj gre za pesem z zlogovnim verzom.

Slika 1: Razmerje med mestniško in iz dajalnika prevzeto končnico pri osebnem zaimku za 3. os. ed. m/s ter pri neosebni zaimkih in pridevniki ob predlogih *na*, *pri* in *v*²⁰

Izjava o dostopnosti raziskovalnih podatkov

Članek temelji na raziskovalnih podatkih iz že obstoječih in javno dostopnih virov (besedilni viri, podatkovne baze), ki so navedeni v seznamu virov ali literature.

VIRI

*P 1563 = Matija KLOMBNER, Jurij JURIČIČ (ur.), 1563: *ENE DVHOVNE PEISNI*. Tübingen.

BH 1584 = Adam BOHORIČ, 1584: *Arcticae horulae succifivae*. Wittenberg.

DAG 1585 = Jurij DALMATIN, 1585: *AGENDA*. Wittenberg.

DB 1578 = Jurij DALMATIN, 1578: *BIBLIE, TV IE, VSIGA SVETIGA PISMA PERVI DEIL*. Ljubljana.

DB 1584 = Jurij DALMATIN, 1584: *BIBLIA, TV IE VSE SVETV PISMV, STARIGA inu Noviga Testamenta*. Wittenberg.

DC 1579 = Jurij DALMATIN, 1579: *TA CELI CATEHISMVS*. Ljubljana.

DC 1580 = Jurij DALMATIN, 1580: *CATEHISMVS*. Ljubljana.

²⁰ Pri predlogu *v* so v grafu zaradi omejitev korpusnega iskanja upošteevane samo pojavitve, kjer je predlog zapisan z opuščajem (*v'*, *u'*). Prim. op. 10.

DC 1585 = Jurij DALMATIN, 1585: *TA KRATKI WIRTEMBERSKI CATECHISMVS*. Wittenberg.

DJ 1575 = Jurij DALMATIN, 1575: *JESVS SIRAH*. Ljubljana.

DM 1584 = Jurij DALMATIN, 1584: *KARSZANSKE LEPE MOLITVE*. Wittenberg.

DPr 1580 = Jurij DALMATIN, 1580: *SALOMONOVE PRIPVVISTI*. Ljubljana.

JPo 1578 = Jurij JURIČIČ, 1578: *POSTILLA, To ie KERSZHANSKE EVANGELSKE predige*. Ljubljana.

KPo 1567 = Sebastijan KRELJ, 1567: *POSTILLA SLOVENSKA*. Regensburg.

TAr 1562 = Primož TRUBAR, 1562: *ARTICVLI OLI DEILI, TE PRAVE STARE VERE KERSZHANSKE*. Tübingen.

TC 1550 = Primož TRUBAR, 1550: *Catechismus*. Schwäbisch Hall.

TC 1574 = Primož TRUBAR, 1574: *TA CELI CATEHISMVS*. Tübingen.

TC 1575 = Primož TRUBAR, 1575: *CATEHISMVS SDVEIMA ISLAGAMA*. Tübingen.

TfC 1595 = Felicijan TRUBAR, 1595: *TA CELI CATEHISMVS, ENI PSALMI; INV [...]* *Peifni*. Tübingen.

TfM 1595 = Felicijan TRUBAR, 1595: *LEPE KARSZHANSKE MOLITVE*. Tübingen.

TkM 1579 = Janž Tulščak, 1579: *Kerfzhanske LEIPE MOLITVE*. Ljubljana.

TO 1564 = Primož TRUBAR, 1564: *CERKOVNA ORDNINGA*. Tübingen.

TPo 1595 = Primož TRUBAR, 1595: *HISHNA POSTILLA*. Tübingen.

TPs 1566 = Primož TRUBAR, 1566: *Ta Celi Pfalter Daidou*. Tübingen.

TR 1558 = Primož TRUBAR, 1558: *EN REGISHTER*. Tübingen.

TT 1557 = Primož TRUBAR, 1557: *TA PERVI DEIL TIGA NOVIGA TESTAMENTA*. Tübingen.

TT 1577 = Primož TRUBAR, 1577: *NOVIGA TESTAMENTA PVSLEDNI DEIL*. Tübingen.

TT 1581-82 = Primož TRUBAR, 1581-82: *TA CELI NOVI TESTAMENT*. Tübingen.

TtPre 1588 = Matija Trost, 1588: *ENA LEPA INV PRIDNA PREDIGA*. Tübingen.

Gigafida 2.0, www.clarin.si (1. 2. 2026)

Korpus 16: Korpus besedil slovenskih protestantskih piscev 16. stoletja. <https://fran.si/korpus16/> in <https://www.clarin.si/ske/#dashboard?corpname=k16> (1. 2. 2026)

Listkovna kartoteka SSKJ16, hrani Oddelek za zgodovino slovenskega jezika Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU.

LITERATURA

Kozma AHAČIČ, 2007: *Zgodovina misli o jeziku in književnosti na Slovenskem: protestantizem*. (Linguistica et philologica, 18). Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

Kozma AHAČIČ, 2020: Razvoj slovenskega knjižnega jezika v 16. stoletju v številkah. *Slavistična revija* 68/1, 3–9. <https://srl.si/ojs/srl/article/view/2020-1-1-1>.

Adam BOHORIČ, 1987: *Arcticae horulae succisivae/Zimske urice proste*. Prevedel in spremno študijo napisal Jože Toporišič. Maribor: Obzorja

Nataša GLIHA KOMAC, 2019: Čudno govorjenje: »brez da bi« in »v temu«. *Jezikovna svetovalnica*. <https://svetovalnica.zrc-sazu.si/topic/3672/%C4%8Dudno-govorjenje-brez-da-bi-in-v-temu> (1. 2. 2026).

Alenka JELOVŠEK, 2021: Jezik Recljevih Gorskih bukev. *Gorske bukve 1582: znanstveno-kritična izdaja*. Ur. Alenka Jelovšek. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 137–190.

Alenka JELOVŠEK, 2024: *Osební zaimki in nastajajoča slovenska knjižna norma*. (*Linguistica et philologica*, 45). Ljubljana: Založba ZRC.

Alenka JELOVŠEK, Tomaž ERJAVEC, 2019: A corpus-based study of 16th-century Slovene clitics and clitic-like elements. *Slovenski jezik – Slovene Linguistic Studies* 12, 3–19. <https://ojs.zrc-sazu.si/sjls/article/view/7623> (1. 2. 2026).

Irena OREL, 2013: Znotrajjezikovni in/ali medjezikovni dejavniki oblikotvornih sprememb v slovenskem zgodovinskem oblikoslovju. *Jezikoslovni zapiski* 19/1, 143–159. <https://ojs.zrc-sazu.si/jz/article/view/3012/2760> (1. 2. 2026).

Martina OROŽEN, 2003: *Razvoj slovenske jezikoslovne misli*. (Zora, 26). Maribor: Slavistično društvo Maribor.

Fran RAMOVŠ, 1952: *Morfologija slovenskega jezika: skripta, prirejena po predavanjih prof. dr. Fr. Ramovša v l. 1947/48, 48/49*. Ljubljana: Univerzitetna študijska komisija (izd.); DZS (zal).

Alenka ŠIVIC-DULAR, 1998: Slovenska pridevniška sklanjatev v luči razlage S. Škrabca in V. Oblaka. *Vatroslav Oblak*. (Obdobja, 19). Ur. Alenka Šivic-Dular. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik. 287–303.

Alenka ŠIVIC-DULAR, 2003: Razvoj pridevniških sklanjatev v kontekstu zgodovinskih in arealnih vidikov. *Jezikoslovni zapiski* 9/2, 7–28. <https://ojs.zrc-sazu.si/jz/article/view/2586> (1. 2. 2026).

LOCATIVE ENDINGS OF THE MASCULINE AND NEUTER PRONOMINAL-ADJECTIVAL DECLENSION IN 16TH-CENTURY LITERARY SLOVENE

Based on the analysis of the entire corpus of 16th-century literary Slovene, this article presents the frequency of adjectival-pronominal endings borrowed from the dative case in the locative of the masculine and neuter singular occurring with the prepositions *na* 'on', *pri* 'at', and *v* 'in'.

A combination of corpus analysis and manual examination of the material has shown that this morphological change was not a uniform process. In the case of the third-person singular personal pronoun, the absolute frequency of occurrence of the dative ending is significantly higher than in other pronouns and adjectives. In the second half of the 16th century, the form *njemu* even prevails over the form *njim*, especially with the preposition *pri*. The same is true for other pronouns and adjectives where the ending borrowed from the dative case is also several times more frequent with the preposition

pri than with the prepositions *na* and *v*, although it still accounted for only about 4 % of occurrences in the locative case.

Paradigmatic factors (the analogical assimilation of the third-person pronoun declension to singular personal pronouns that do not express gender, where the locative ending is the same as the dative) had a stronger influence on the use of the dative ending in the locative, while syntagmatic factors impacting adjectives and pronouns in the role of attributives were influential to a lesser extent. Nevertheless, syntagmatic agreement occurred almost consistently in cases where an adjective or pronoun stood between two nouns, especially if they had the ending *-u*. The use of the form *samimu* ‘self’ after personal pronouns is also common, even when they do not have the ending *-u*.

A small number of examples of nominalized pronouns ending in *-imu* towards the end of the 16th century indicate that a gradual consolidation of the ending *-imu* as a variant locative ending occurred, which is no longer limited to positions where it can be explained by syntagmatic analogy.
